

ÚJ GYŰRŰFÉREG-LAKÓCSÓ AZ ALSÓMÁTÝÁSFÖLDI HELVÉTI KAVICSÖSSZLETBŐL

IFJ. DR. DUDICH ENDRE

Összefoglalás: A szerző Budapest–Mátyásföldről, helvétai rétegekből származó problematikumot ír le tengeri féreg csőlakásaként. (Törzs: Annelida, osztály: Polychaeta, család: Sabellariidae vagy Sabellidae), és megvilágítja a csőépítés folyamatát.

Szatmári Péter geológus, szakdolgozati munkája során, a Budapest-alsómátyásföldi kavicsfeltárásban egy problematikumot gyűjtött, amelyet vizsgálatra az Egyetemi Ősienyitani Intézetnek adott át.

A lelet (1. ábra) 8 cm hosszú, egyik végén nyitott, másikon kúposan elkeskenyedve zárt, kovás kötőanyagú homokból álló cső, amely 8,30 m vastag, szürke homokos kavicsrétegből származik. A gyűjtő közlése szerint ez kevéssé osztályozott, két (17 és 0,5 mm-es) maximummal, konkréciókkal. Ősmaradványai: korallak, Anomiák, Pectenek, Balanus, Bryozóák, *Carcharodon*- és *Lamna*-fogak, *Cetotherium* csigolyatöredék. Kora: helvétai emelet.

Minden valószínűség szerint valamely csőlakó gyűrűsféreg lakócsővének maradványáról van szó, amely az egykori homokos-kavicsos tengerfenéken, az üledékből függőlegesen kiállva helyezkedett el. Belőle csak az állat testének feji része nyúlt ki a kopoltyúkkal és a tapogatókkal.

Seilacher életnyom-osztályozását véve alapul, amelyet *Lessertisseur* is elfogadott, a lelet a részben endogén *Domichnia* csoportba tartozik.

Az egykori csőlakó féreg rendszertani helyeül az Annelida (gyűrűsféreg) törzse Polychaeta (soksertéjűek) osztályának „Sedentaria” (helyhez rögzített életmódú) csoportjába tartozó Sabellariidae vagy Sabellidae család valószínűsíthető. A két család fajainak csőlakótása annyira hasonló, hogy csupán ennek alapján nem különíthetők el. A lágytest bélégei viszont fosszilis anyagon nem vizsgálhatók, így a paleozóikumból és a svájci neogénből ismert leletek egyik vagy másik családba sorolása vitás.

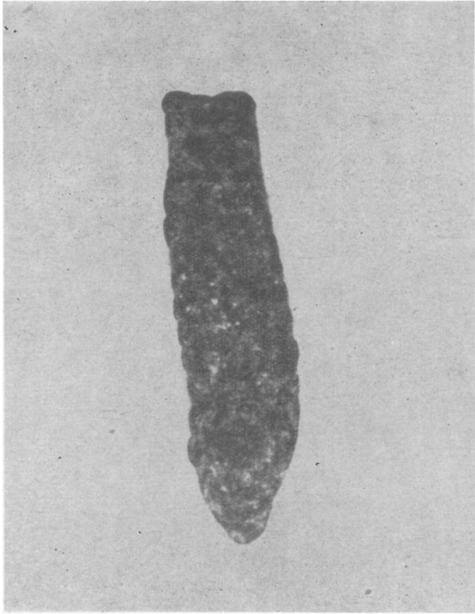
Mindkét család képviselői tengeriek, főképpen a litorális övet, az árapály zónáját kedvelik. Lárvájuk homokos aljzaton települ meg, moszatok, korallak, mohaállatok társaságában. Hengeres, alsó végén zárt, nyálkás, részben szaruanyagú csövet választ el. Ennek anyagába növekedése folyamán fölfelé haladó spirális mentén beépíti környezete homokszemcséit, héjtörmelékét.

A homokszemcséket az állat tapogatófonaival szedi fel, és az ún. tapogatóközi vályú csillangói juttatják el azokat a szájtájékhoz (2. ábra). Ez alatt, a második és a következő (2–5) testszelvényeken, vannak a különféle, duzzadt, nyálkaelválasztó sejtek. A szemcséket összeragasztó nyálka megszilárdulása biokémiai folyamat, amely fenoloxidáz enzim hatására megy végbe.

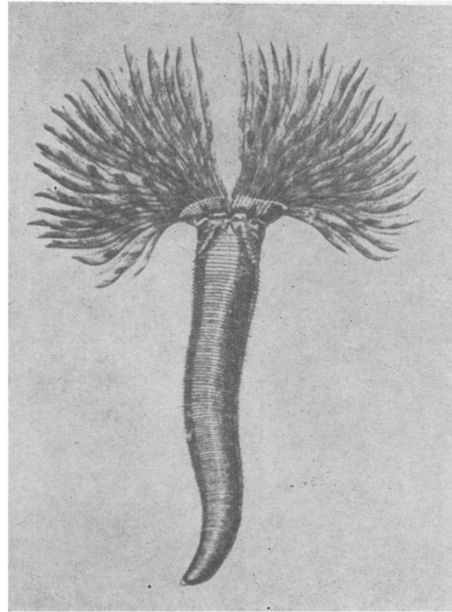
A cső kovásodása utólagosnak tekinthető.

A hazai lelet üledékföldtani és életföldtani körülményei az adott állatcsoport fentvázolt ökológiájával és cönológiájával összhangban vannak.

Méret, alak és felépítés tekintetében legjobban a *Sabellastarte indica* fajhoz hasonlít (3. ábra).

1. ábra. A cső oldalnézete. Eredeti nagyság.
Fig. 1. Seitenansicht des Rohres. Originalgröße

3. ábra. *Sabellastarte indica*, a Sabellidae család élő képviselője. Lágy test a cső nélkül. Kissé kicsinyítve. (P. F a u v e l után)
Fig. 3. *Sabellastarte indica*, ein rezenter Vertreter der Familie Sabellidae. Weichkörper ohne Sandrohr. Etwas verkleinert. (Nach P. F a u v e l)

Mindennek alapján összefoglaló leírása:

Sabellastartites arenaceus g. n. n. sp.

Derivatio nominis: a ma élő *Sabellastarte* generőről és a cső homokanyagáról

Locus typicus: Budapest—Alsómátyásföld, kavicsbánya

Stratum typicum: miocén, helvétai emelet

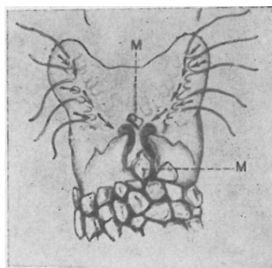
Diagnósis: kovás kötőanyagú homokból álló hengeres cső, belül üres, egyik vége nyitott, másik vége kúposan elkeskenyedve zárt, középen kissé kiszélesedik, enyhén görbült.

Dimensiones: hosszúsága 80 mm

külső átmérője a nyitott végén 16 mm

belső átmérője a nyitott végén 10 mm

legnagyobb átmérője 21 mm

2. ábra. *Sabellaria alveolata* csőépítésének vázlata. M = homokszemcsék (P. F a u v e l után)
Fig 2. Schema des Aufbauprozesses bei *Sabellaria alveolata*. M = Sandkerne. (Nach P. F a u v e l)

IRODALOM — LITERATUR

1. F a u v e l, P.: Classe des Annelides Polychètes (in: „Traité de Zoologie”, G r a s s é, tome V.) Paris 1959. — 2. L e s s e r t i s s e u r, J.: Traces fossiles d'activité animale et leur signification paléobiologique. Mém. Soc. Géol. Fr., N. S., tome XXXIV., Paris 1955. — 3. R o g e r, J.: Classe des Chaetopodes (in: „Traité de Paléontologie” P i v e t e a u, tome II.) Paris 1952. — 4. R o g e r, J.: Annelides fossiles (in: „Traité de Zoologie” G r a s s é, tom : V., Paris 1959.

Ein neues Anneliden-Wohnrohr aus dem helvetischen Schotterkomplex in der Nähe von Budapest

DR. E. DUDICH JUN.

Ein Problematikum aus der Umgebung von Budapest wird als Wohnrohr eines marinen Wurmes (Stamm: Annelida, Klasse: Polychaeta, Familie: *Sabellariidae* oder *Sabellidae*) gedeutet und der Mechanismus, des Rohrbauens erläutert. Beschreibung:

Sabellastartites arenaceus n. g., sp. n.

(Fig. 1 im ungarischen Text)

Derivatio nominis: von der rezenten Gattung *Sabellastarte* und vom sandigen Baustoff des Rohres
Locus typicus: Budapest—Alsómátyásföld, Schottergrube
Stratum typicum: Miozän, helvetische Stufe

Diagnósis: sandiges Rohr, kieselig zementiert, an einem Ende offen, am anderen zu; in der Mitte dicker; etwas gebogen.

Dimensiones:

Länge	80 mm	
Äusserer Durchmesser	16 mm	} am offenen Ende
Innerer Durchmesser	10 mm	
Grösster Durchmesser	21 mm	